

**ПРОГНОЗ ПОКАЗНИКІВ ПЕРВИННОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ
ЗАХВОРЮВАНОСТІ НА АКТИВНИЙ ТУБЕРКУЛЬОЗ
У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2015 РОКУ**

В. А. Сміянов, канд. мед. наук, доцент;

С. В. Павличева, ст. викладач;

Л. А. Бондаренко*, головний лікар;

О. І. Сміянова, асистент,

Медичний інститут Сумського державного університету, м. Суми;

*Сумський обласний протитуберкульозний диспансер, м. Суми

Проведений аналіз первинної та загальної захворюваності населення Сумської області на активний туберкульоз за останні 15 років, визначені тенденції та складений прогноз показників на наступні 5 років (2011-2015 рр.).

Впродовж останніх 15 років епідемічні показники захворюваності на активний туберкульоз у Сумській області виявляють тенденції до збільшення первинної захворюваності та зниження загальної захворюваності, що значною мірою пов'язано з покращанням якості діагностики та підвищенням ефективності лікування цього захворювання.

Ключові слова: туберкульоз, первинна захворюваність, загальна захворюваність.

Проведен анализ первичной и общей заболеваемости населения Сумской области активным туберкулезом за последние 15 лет, определены тенденции и составлен прогноз показателей на последующие 5 лет (2011 - 2015 гг.)

В течение последних 15 лет эпидемические показатели заболеваемости активным туберкулезом в Сумской области выявляют тенденции к росту первичной заболеваемости и снижению общей заболеваемости, что связано с улучшением качества диагностики и повышением эффективности лечения этого заболевания.

Ключевые слова: туберкулез, первичная заболеваемость, общая заболеваемость.

ВСТУП

Цього року добігає кінця чинна Загальнодержавна програма протидії захворюванню на туберкульоз. Офіційні джерела свідчать про те, що впродовж 2007-2011 років децю вдалося стабілізувати епідемічну ситуацію, зменшити рівень захворюваності та смертності від цієї хвороби [1-3]. Незважаючи на певний прогрес, досягнутий за чотирирічний період реалізації заходів програми – зниження захворюваності серед населення на 17,8 та зниження смертності на 24,7, - рівень захворюваності на туберкульоз в Україні все ще перевищує епідемічний поріг [4]. На цей час розробляється та впроваджується Загальнодержавна програма протидії захворюванню на туберкульоз у 2012-2016 роках, в якій особливо важливо урахувати всі уроки підготовки та виконання її попередників [5].

У 2010 році в Україні захворюваність на туберкульоз становила 68,4 випадка, поширеність – 171,4 випадки на 100 тис. населення. Смертність від цієї хвороби становила 16,8 випадка на 100 тис. населення. Відмінною особливістю епідемії туберкульозу в Україні є те, що вона поєднала в собі три складові: епідемію звичайного туберкульозу, що піддається лікуванню традиційними методами, епідемію мультирезистентного туберкульозу та епідемію ко-інфекції туберкульоз/ВІЛ [6-8].

За оцінками ВООЗ, в Україні мультирезистентну форму туберкульозу мають 16 хворих із новими випадками та 44 хворих із повторними випадками захворювання. У 2010 році частка пацієнтів із ко-інфекцією туберкульоз/ВІЛ становила 11 від загальної кількості хворих із новими випадками туберкульозу. Особливу небезпеку становить поєднання мультирезистентного туберкульозу з ВІЛ-інфекцією серед уразливих до інфікування ВІЛ груп населення [5, 9].

Світовий досвід свідчить, що поширення туберкульозу призводить до скорочення тривалості життя, зростання рівня смертності, тимчасової та стійкої втрати працездатності, збільшення необхідного обсягу медичних послуг, соціальної нерівності та дискримінації. Високі рівні захворюваності, значні медико-соціальні та економічні збитки для суспільства внаслідок ураження туберкульозом вимагають визначення стратегічних напрямків боротьби з цією небезпечною хворобою, які повинні ґрунтуватися на результатах дослідження особливостей поширення туберкульозу та впливу основних детермінант [4, 10-13]. Пріоритетом у напрямку подолання епідемії туберкульозу в Україні є реалізація державної політики, що ґрунтується на принципах забезпечення загального та рівного доступу населення до якісних послуг із профілактики, діагностики та лікування туберкульозу [5, 14].

Сьогодні найвищі показники захворюваності на туберкульоз реєструються в південно-східних регіонах України, спокійніша епідеміологічна ситуація спостерігається в центральному та західному регіонах [15-17]. В умовах, що склалися, виявлення тенденцій захворюваності на туберкульоз та розроблення прогнозу показників є актуальними та необхідними. Сучасні та прогнозовані показники захворюваності всіма видами активного туберкульозу дозволяють оцінити ситуацію з цією хворобою у Сумській області.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Провести аналіз первинної та загальної захворюваності населення Сумської області на активний туберкульоз за останні 15 років, визначити тенденції та скласти прогноз цих показників на наступні 5 років (2011 - 2015 рр.).

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

у роботі використані дані, надані обласним управлінням статистики. Для оцінки динаміки показників первинної та загальної захворюваності на активний туберкульоз використовували показник наочності (ПН). При розрахунку ПН початкову величину брали за 100, а наступні величини перераховували стосовно вихідної величини за формулою:

$$\text{ПН} = (\text{наступна величина} / \text{початкова величина}) \times 100.$$

Для аналізу тенденцій показників був використаний метод вирівнювання динамічних рядів за параболою першого порядку (рівнянням прямої лінії). Розрахунок проводився за такою формулою:

$$Y_t = a + bt,$$

де a – середня арифметична динамічного ряду; b – коефіцієнт регресії; t – періоди. Проведено прогнозування на $1/3$ величини динамічного ряду – 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 рр.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Туберкульоз – одне із найтяжких інфекційних захворювань, провідна роль у його виникненні належить соціально-економічним факторам і умовам життя населення. У зв'язку з цим рівень і динаміка даного

захворювання є важливими показниками соціально – економічного добробуту суспільства [18, 19].

Для оцінки динаміки досліджуваного явища та можливості зіставлення отриманих результатів було використано показник наочності. За останні 15 років (з 1996 по 2010 р.) показники первинної захворюваності на активний туберкульоз в області зросли на 9,9, тоді як показники загальної захворюваності за досліджуваний період знизилися на 22,6 (рис. 1).

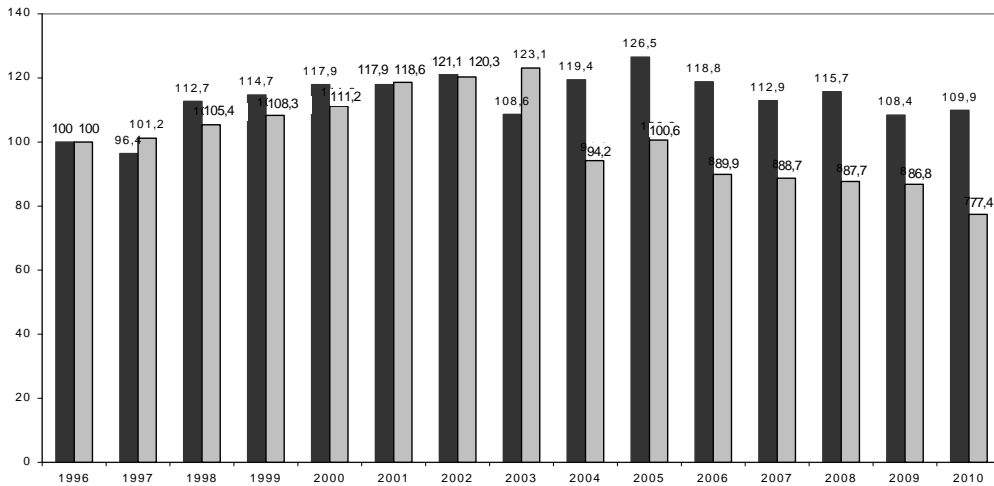
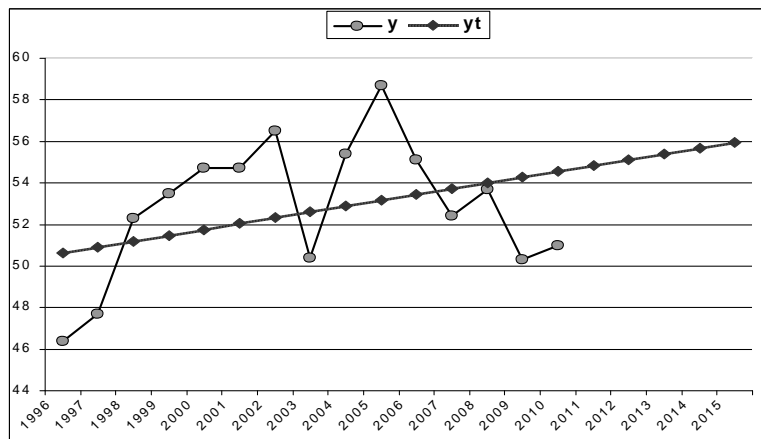

Рисунок 1 – Динаміка показників первинної та загальної захворюваності на активний туберкульоз у Сумській області за період з 1996 по 2010 р.

Як відомо, спостереження, які проводять впродовж тривалого часу, не завжди дають можливість виявити чітку тенденцію в динаміці певного явища. У таких випадках доцільним є застосування методів вирівнювання динамічного ряду. Аналіз первинної захворюваності на активний туберкульоз у Сумській області протягом останніх 15 років виявив зростання цього показника. Прогнозовані показники становили: 2011 р. – 54,84 000, 2012 р. – 55,12 000, 2013 р. – 55,4 000, 2014 р. – 55,68 000, 2015 р. – 55,96 000 (рис. 2).

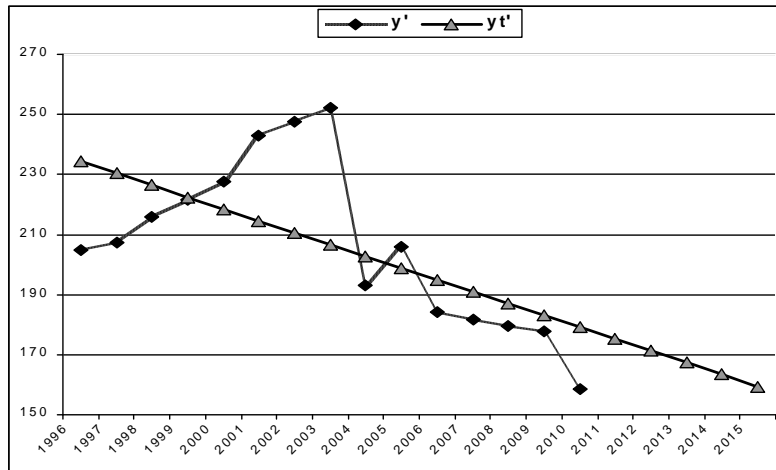

Примітка: $y = 789,2$; $ty = 78$; $tI = 280$; $a = 52,6$; $v = 0,28$

Рисунок 2 – Тенденції первинної захворюваності на активний туберкульоз у Сумській області за період з 1996 по 2015 р. (000)

На нашу думку, виявлені тенденції обумовлені покращанням якості діагностики активного туберкульозу, особливо позалегенових форм. Разом з тим динаміка вимагає подальшого спостереження, оскільки після піку 2005 року намітилася стійка тенденція до зниження показника.

Аналіз загальної захворюваності на активний туберкульоз у Сумській області за звітний період виявив зниження цього показника. Прогнозовані показники становили: 2011 р. – 175,18₀₀₀, 2012 р. – 171,24₀₀₀, 2013 р. – 167,3₀₀₀, 2014 р. – 163,36₀₀₀, 2015 р. – 159,42₀₀₀ (рис. 3).

Примітка: $y = 3101$; $ty = -1101,8$; $tI = 280$; $a = 206,7$; $e = -3,94$

Рисунок 3 – Тенденції загальної захворюваності на активний туберкульоз у Сумській області за період з 1996 по 2015 р. (000)

аким чином, протягом останніх 15 років епідемічні показники захворюваності на активний туберкульоз у Сумській області виявляють тенденцію до збільшення первинної захворюваності та зниження загальної захворюваності. Ситуація, що склалась у регіоні, обумовлена рядом чинників. Зростання захворюваності значною мірою пов'язане з покращанням якості діагностики туберкульозу. З 2001 р. в області працюють пункти мікроскопії з виявлення мікобактерій туберкульозу (МБТ) на ранніх стадіях захворювання. Сьогодні в кожному районі налічується по 2-3 таких пункти. Крім того, в області існує відділення позалегенового туберкульозу, всі хворі з підозрою на туберкульоз госпіталізуються для проведення диференціальної діагностики. Сумська область – одна з найкращих в Україні з виявлення позалегенового туберкульозу.

Зниженню поширеності захворювання сприяло відкриття кабінетів щоденного приймання протитуберкульозних препаратів під безпосереднім наглядом медичних працівників. Для лікування хворих із хіміорезистентним та мультирезистентним туберкульозом використовують препарати другого ряду. Крім того, в Сумській області один із найкращих в Україні показників охоплення профілактичним флюорографічним обстеженням, а тому 70 хворих виявляють на ранніх стадіях захворювання [20]. Таким чином, покращання ефективності лікування приводить до підвищення відсотка вилікованих та дає змогу раніше знімати їх з обліку.

Отримані нами дані співзвучні з даними авторів, які свідчать, що у Сумській області порівняно з іншими регіонами складається сприятлива епідемічна ситуація з даного захворювання [15, 20].

Високий рівень захворюваності та смертності на туберкульоз на сучасному етапі пов'язують із соціально-економічними труднощами в країні, недостатнім фінансуванням системи охорони здоров'я, у тому числі протитуберкульозних заходів, збільшенням питомої ваги полірезистентних штамів МБТ, розвитком епідемії ВІЛ-інфекції, а також низькою ефективністю заходів боротьби з туберкульозом серед вразливих груп населення. Разом з тим реалізація заходів загальнодержавної програми протидії захворюванню на туберкульоз у 2007-2011 роках привела до низки позитивних зрушень у боротьбі з туберкульозом, зокрема до збільшення відсотка охоплення профілактичними флюорографічними обстеженнями, поліпшення мікробіологічної діагностики туберкульозу, ефективності лікування, стабілізації рівня захворюваності серед дітей та підлітків. Загальнодержавна програма протидії захворюванню на туберкульоз у 2012-2016 роках має бути спрямована на подальше поліпшення епідемічної ситуації в напрямку зменшення загальної кількості хворих на туберкульоз, зниження захворюваності та смертності від цієї хвороби, від ко-інфекції туберкульоз/ВІЛ, зниження темпів поширення мультирезистентного туберкульозу шляхом реалізації державної політики, що ґрунтується на принципах забезпечення загального та рівного доступу населення до якісних послуг із профілактики, діагностики та лікування туберкульозу.

ВИСНОВКИ

1. Впродовж останніх 15 років у Сумській області спостерігається зростання первинної захворюваності на активний туберкульоз. Прогнозовані показники становили: 2011 р. – 54,84 000, 2012 р. – 55,12 000, 2013 р. – 55,4 000, 2014 р. – 55,68 000, 2015 р. – 55,96 000.

2. Аналіз загальної захворюваності на активний туберкульоз виявив зниження цього показника за звітний період. Прогнозовані показники становили: 2011 р. – 175,18 000, 2012 р. – 171,24 000, 2013 р. – 167,3 000, 2014 р. – 163,36 000, 2015 р. – 159,42 000.

3. Виявлені тенденції обумовлені покращанням якості діагностики активного туберкульозу, особливо позалегенових форм, та покращанням ефективності лікування хворих.

SUMMARY

THE FORECAST OF INCIDENCE AND PREVALENCE OF TUBERCULOSIS IN SUMY REGION TILL 2015

V. Smiyanov, S. Pavlicheva, L. Bondarenko, O. Smiyanova*

The Medical institute of Sumy State University; Sumy;

** Sumy Regional TB Dispensar, Sumy*

The authors have analyzed the primary and general morbidity of consumptives in Sumy region in the past 15 years, identified trends and the prognosis of these indicators over the next 5 years (2011-2015.)

Over the past 15 years the incidence of epidemic of active tuberculosis in Sumy region reveals upward trend in the primary morbidity and lower in common disease incidence, which is associated with better diagnostic techniques and increased effectiveness of treatment of this disease.

Key words: *tuberculosis, prevalence, incidence.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

5. Звіт Національної ради з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу за 2010 р. // <http://www.moz.gov.ua>
6. Подолання епідемії туберкульозу в Україні: співпраця державних і неурядових організацій : [Круглий стіл Коаліції ВІЛ-сервісних організацій] // Главный врач. – 2006. – №11. – С. 30-35.

7. Global tuberculosis control: surveillance, planning, financing. Geneva: World Health Organization; 2009 // www.who.int/tb/publications/global_report/2008/pdf/fullreport.pdf.
8. Процюк Р. Г. Сучасні проблеми епідемії туберкульозу в Україні: причини та шляхи її подолання / Р. Г. Процюк // Здоров'я України. – 2008. – № 16/1. – С. 63-66.
9. Концепція Загальнодержавної програми протидії захворюванню на туберкульоз у 2012 – 2016 роках // www.irf.ua/files/ukr/programs/civsoc/tuberkulos.doc
10. Феценко Ю. І. Аналітична довідка про епідеміологічну ситуацію з туберкульозу в Україні за останнє десятиліття / Ю. І. Феценко // Нова медицина. – 2004. – №1. – С. 14-16.
11. Черенько С. О. Епідеміологічний нагляд за ситуацією щодо захворюваності на туберкульоз та ВІЛ/СНІД в Україні / С. О. Черенько, Т. А. Александріна // Український медичний часопис. – 2004. – №3. – С. 69-73.
12. Феценко Ю. І. Туберкульоз в Україні як медико-соціальна і політична проблема / Ю. І. Феценко // Журнал Академії медичних наук України. – 2005. – Том 11, №1. – С. 17-23.
13. Millennium development goals indicators. United Nations Statistical Division. // http://millenniumindicators.un.org/unsd/mi/mi_goals.asp
14. Мельник В. М. Проблеми своєчасної діагностики і профілактики туберкульозу в Україні / В. М. Мельник // Журнал практичного лікаря. – 2004. – №4. – С. 2-6.
15. Мельник В. М. Социальные и медицинские проблемы туберкулеза в Украине / В. М. Мельник, В. В. Волошина // Проблемы туберкулеза и болезней легких. – 2004. – №2. – С. 22-24.
16. Александріна Т. А. Погляд на проблему туберкульозу в Україні сьогодні та прогноз на майбутнє / Т. А. Александріна // Нова медицина. – 2004. – №1. – С. 12-13.
17. Виявлення хворих на туберкульоз серед осіб підвищеного ризику та рівень захворюваності в групах ризику в Україні / В. М. Мельник, В. Г. Матусевич, Л. Ф. Антоенко та ін. // Журнал практичного лікаря. – 2006. – №2. – С. 2-7.
18. Ильницкая Л. И. Состояние и современные подходы к улучшению фтизиопульмонологической помощи различным возрастным группам населения в условиях высокой заболеваемости туберкулезом / Л.И. Ильницкая // Проблемы туберкулеза и болезней легких. – 2007. – №5. – С. 12-14.
19. Сучасні та прогнозні тенденції захворюваності на туберкульоз і смертності від нього населення України / Л. А. Чепелевська, О. В. Любінець // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – Київ; Тернопіль, 2006. – № 3. – С. 10-12.
20. Ільницький І. Г. Туберкульоз в західних областях України в умовах епідемії / І. Г. Ільницький, О. П. Костик, Л. І. Ільницька // Інфекційні хвороби. – 2008. – №1. – С. 6-10.
21. Ситник А. П. Туберкульоз на Черкащині – ситуація, проблеми та перспективи / А. П. Ситник // Главный врач. – 2003. – № 2. – С. 61-62.
22. Савула М. М. Оцінка хворими на туберкульоз легень соціальних і психологічних аспектів якості життя / М. М. Савула, Н. І. Зінчук // Інфекційні хвороби. – 2008. – №1. – С. 52-54.
23. Туберкульоз різних вікових груп населення в умовах епідемії за даними організаційно-методичних і клініко-лабораторних досліджень / І. І. Ільницький, О. П. Костик, М. І. Сахелашвілі та ін. // Інфекційні хвороби. – 2005. – №2. – С. 61-63.
24. Туберкульоз: клініко-епідеміологічні дані по Сумській області / Л. Н. Приступа, Г. А. Фадеева, В. В. Дитко, І. І. Савенко, Л. А. Бондаренко // Матеріали конференції «Актуальні питання теоретичної медицини» 20-22 квітня 2011 р. – Суми: Вид-во СумДУ. – 2011. – Т. 1. – С. 78.

Надійшла до редакції 28 квітня 2011 р.